

SLOVENSKÁ REČ

MESAČNÍK PRE ZÁJMY SPISOVNÉHO JAZYKA

ROČNÍK JEDENÁSTY

7

MAREC 1944

REDIGUJE ANTON JÁNOŠÍK S JOZEFOM SKULTÉTÝM

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

S L O V E N S K Á R E Ć

vychodí mesačne okrem júla a augusta. Vydáva Matica slovenská.
Rediguje Anton Jánošík s Jozefom Škultétym. Predplatné 50 Ks na rok.
Redakcia a administrácia v Turčianskom Sv. Martine.

OBSAH.

Samo Mazúr: Z miestopisných názvov Tekova. 193
(1. *Svätý Benedík* — *Svätý Beňadik*. 193. — 2.
Hvozdnica — *Voznica* 194. — 3. *Psáry* — *Psiare*
196.)

Anton Jánošík: Množný tvar *akty* — *aktá* pri cudzom
podstatnom mene *akt*. 198

Jozef Vavro: Inorečové prvky v Kukučínovej tvorbe. 204

Jozef Šliačan: Zo štylistiky Beniakovej reči. (Dokon-
čenie.) 210
(2. Rozkladanie výrazov 212.)

Ján Chriško: Sekundárne interjekcie. (Pokračovanie.) 216
(2. Slovesné korene ako sekundárne interjekcie 216.)

Poznámky a zprávy.

sm: Priezviská *Blaško* a *Blaškovič* 219

sm: Priezvisko *Hlôška* 220

Rozličnosti.

niešť sebou = *niešť so sebou* 221. — *stavíť sa, zastavíť sa a ohlásíť sa*
221. — *piatočný a veľkopiatočný* 222. — *izbený a izbový* 223. — *Slová*
na -ište 224. — *spožitko?* 224.

MATICA SLOVENSKÁ V TURČ. SV. MARTINE

vypisuje

S Ů B E H

na obsadenie:

1. jedného miesta organizačného referenta MS, právnik, stredoškolského profesora alebo doktora filozofie;
2. jedného miesta vedúceho fotoarchívu MS, absolventa strednej alebo odbornej školy so skúškou dospelosti.

K žiadosti treba pripojiť: 1. curriculum vitae, 2. doktorský diplom (prípadne vysvedčenie o úspešnom složení predpísaných št. skúšok), u stredoškólaaka maturitné vysvedčenie, 3. svedectvo o štátnom občianstve Slovenskej republiky, 4. rodný list, 5. svedectvo o mravnej zachovalosti, 6. potvrdenie o árijskom pôvode, 7. ak je uchádzač zamestnaný, potvrdenie o terajších jeho platových požitkoch.

Na uvedené miesta môžu sa uchádzať len osoby slovenskej národnosti.

Žiadosť treba poslať do 10. júla 1944 Správe Matice slovenskej v Turč. Sv. Martine.

Turčiansky Sv. Martin, 11. apríla 1944.

J. C. Hronský v. r.,
správca.

Dr. Ján Marták v. r.,
tajomník.

Matica slovenská

má ešte na sklade tieto staršie ročníky

Slovenskej reči:

III., IV., V., VI., VIII., IX. po Ks 30' –
a X. ročník po Ks 45' –

Váš záujem o vývoj slovenskej spisovnej reči nájde v nich hodnotné štúdie a rozličnosti pre odstránenie chybných tvarov v slovenčine.

Samo Mazúr:

Z MIESTOPISNÝCH NÁZVOV TEKOVA.

1. Svätý Benedik — Svätý Beňadik.

Na juhozápad od Novej Bane rozprestiera sa pri Hrone obec *Svätý Benedik* so starobylým kláštorom, známym ako *locus credibilis*. Meno obce spomína sa po prvý raz r. 1075 v zakladačnej listine kláštora toho istého mena ako *Sanctus Benedictus*. Maďarská úradná forma až do r. 1918 bola *Garamszentbenedek*. Dnes úradne sa nazýva táto obec *Svätý Benedik*.¹

Ľud nazýva túto obec *Svätý Beňadik*. Už na prvý pohľad môžeme vybadať, že táto slovenská ľudová forma má istú súvislosť s latinským osobným menom *Benedictus*. Obmenou tejto latinskej formy vznikla staroslovenská forma *Beňata* toho istého významu. Podľa H. Barteka tvar *Beňata* je známy už r. 1068 v grafickej forme *Benata*². O niečo prv r. 1055 uvádza sa toto slovenské osobné meno ako *Beneta*. Latinská forma osobného mena *Benedictus* je totožná so slovenskou obmenou formou *Beňata*, čo dosvedčuje i meno ostrihomského arcibiskupa z r. 1055: *Benedictus I. alias Beneta*³, čo po slovensky znej: *Benedikt I. ináč Beňata*. Na grafickú formu *Beneta* miesto *Beňata* zaiste do istej miery vplývala aj latinská forma *Benedictus*.

Kontamináciou slovenského osobného mena *Beňata* s latinskou formou *Benedictus* vzniklo nové slovenské osobné meno *Beňadik*, po ktorom dostala aj obec meno v ľudovej forme *Svätý Beňadik*.

Maďarskú formu *Garamszentbenedek* rovno treba odvádzať od latinskej formy *Sanctus Benedictus*; zjavným dokladom toho je tá okolnosť, že v nej latinský vokál *i* po konso-

¹ Územie a obyvateľstvo Slovenskej republiky a Prehľad obcí a okresov odstúpených Nemecku, Maďarsku a Poľsku, Bratislava 1939, str. 48. — Lexikon obcí Slovenskej republiky, Bratislava 1942, str. 1.

² Henrich Bartek, Starodávne osobné mená slovenské, Slovenský jazyk I, 68.

³ Tamže.

nante *d* v slabike *-dek* je nahradený vokálom *e* pre vokálnu harmóniu, ktorá je podstatou maďarského hláskoslovného systému. Podľa tohto maďarského tvaru analogicky vznikla dnešná úradná forma *Svätý Benedik*, pri ktorej však podkladom bola forma *Sanctus Benedictus*. Škoda, že sa pri úradnom ustatovaní mien miest zabudlo na ľudovú formu *Beňadik*. Pri tomto porovnávaní úradná forma *Svätý Benedik* sa javí ako maďarizmus, keďže sa tu zjavne ukazuje istá závislosť od maďarskej formy.

Forma *Beňadik* je v slovenčine všeobecne známa, majú ju i Pravidlá sloven. pravopisu⁴. Uvádza ju aj spisovateľ Jozef Branecký v spojitosti s kostolíkom na Skalke pri Trenčíne: proti kostolíku sv. *Beňadika* (O tajomnom trenčianskom zvone, Slovák 16. IV. 1944, str. 10b). A keďže je táto forma známa v slovenskom priezvisku⁵ a dosiaľ je živá, rozhodne mala by byť úradným názvom slovenskej obce. Obyvatelia samej obce nikdy ju nenazývajú *Svätým Benedikom*, ale vždy iba *Svätým Beňadikom*.

Náhľad, že forma *Beňadik* má oprávnenie v spisovnej slovenčine, dokazujú i ostatné slovenské topografické názvy, napr.: *Beňadiková*⁶, *Benadín*⁷, *Benadovo*⁸ ap.

Od formy *Svätý Beňadik* je prídavné meno *svätobeňadický* a osobné meno *Svätobeňadičan*, v ženskej forme *Svätobeňadičanka*.

Po tomto zistení bolo by treba hneď tejto obci prinavrátiť jej pôvodné meno podľa ľudovej výslovnosti, najmä z toho dôvodu, že úradná forma *Benedik* je umelý fabrikát, ktorý vznikol analogicky podľa maďarského názvu; naproti tomu terajšia ľudová forma *Beňadik* s každej stránky vyhovuje duchu spisovnej slovenčiny.

2. Hvozdnica — Voznica.

Táto obec, dnes úradne nazývaná *Hvozdnica*⁹, leží v Tekove pri Hrone, na juhozápad od Žarnovice. Ľud ju nazýva *Voznica*. Formu *Hvozdnica* po prvý raz použil univ. prof. Václav

⁴ Pravidlá slovenského pravopisu s pravopisným slovníkom z roku 1940, str. 142.

⁵ Porov. napr. Sborník Ministerstva školstva a národnej osvety 1941—1942, Bratislava 1942, str. 120.

⁶ Lexikon obcí Slovenskej republiky, Bratislava 1942, str. 60.

⁷ Tamže, str. 84.

⁸ Tamže, str. 67.

⁹ Územie a obyvateľstvo Slovenskej republiky a Prehľad obcí a okresov odstúpených Nemecku, Maďarsku a Poľsku, Bratislava 1939, str. 48. — Lexikon obcí Slovenskej republiky, Bratislava 1942, str. 1.

Chaloupecký vo svojom diele *Staré Slovensko*¹⁰ pri dokazovaní svojej teórie o tzv. „hvozdoch“ na Slovensku, predtým však nebola známa.

Keďže slovo *hvozď* vo význame, aký mu pripisuje univ. prof. V. Chaloupecký v citovanom diele, nie je v živej reči ľudu známe, nemožno ani meno tejto obce od neho odvodzovať, ale iba z koreňa *voz-*. Najstarší zápis slovenského názvu obce Voznica zachoval sa v zakladacej listine svätobeňadického kláštora z r. 1075 vo forme *Boznicza*¹¹, čo naisto po slovensky treba čítať ako *Voznica*; ide tu o veľmi blízke perné spoluhlásky, ktoré si latinský pisár zamenil. Forma *Voznica*¹² v plnom slovenskom znení je doložená z roku 1563. Takto ju zachytil aj Andrej Kmeť vo svojej publikácii *Veleba Sitna*, vydannej r. 1893, na strane 165: dol nad *Voznicou*, aj s príslušným prídavným menom: *Voznický* dedičný dol.

I maďarský názov tejto obce *Garamrét* potvrdzuje, že forma *Voznica* je správna. Maďarské obecné podstatné meno *rét*¹³ znamená v slovenčine *prievoz*. V tomto slove je ten istý koreň *voz-* ako v slove *Voznica*, z čoho možno usudzovať, že maďarská forma vznikla u Maďarov po uvedomení si slovného významu slovenského slova *Voznica*.

Slovo *Voznica* ako nomen loci je správne aj so stránky tvorenia. Základný kmeň treba hľadať v tvare prídavného mena **vozný*, ku ktorému sa pripojil sufix *-ica*: *vozn(ý) + -ica > voznica-Voznica*. Takto utvorení koncovku *-nica* má veľké množstvo iných slovenských obecných i topografických mien tohto typu, napr.: *knižnica*, *radnica*, *strážnica*, *štepnica*; *Blatnica*, *Breznica*, *Koprivnica*, *Korytnica*, *Kvetnica*, *Štiavnica* a teda i *Voznica*.

Z tohto topografického názvu je prídavné meno *voznický* a osobné meno, označujúce obyvateľa tejto obce, *Vozničan*, v ženskej forme *Vozničanka*.

Poznámka redakcie. — Autor správne podotýka, že úradné premenovanie pôvodného názvu obce vynútil si len Václav Chaloupecký, proti čomu sa obec statočne bránila rozličnými odvolaniami na patričných československých úradoch. Pre pramene slovenskej histórie bolo by hodno vydať všetky tie

¹⁰ Dr. Václav Chaloupecký, *Staré Slovensko*, str. 56—70.

¹¹ Borovszky Samu, *Magyarország vármegyei és városai: Bars vármegye*, Budapešť 1903, str. 33.

¹² Borovszky Samu, l. c., str. 33: *Voznicza*, str. 146: *Voznicze*.

¹³ Dr. Adolf Pechány, *Slovník maďarský a slovenský*, II. diel, str. 342.

aktá, ktoré sú historickým dokladom slovenskej národnej hrdosti a nebojazlivosti v bránení slovenských národných vecí. Redakcia SR týmto žiada naše úrady, aby túto stopu Chaloupeckého pôsobenia a činnosti na Slovensku zahľadili. Medzi aktami je aj dokument univ. prof. Alexandra Húščavu, ktorý svedčí za pôvodnú, domácu formu obce *Voznica*.

3. *Psáry — Psiare*.

I táto obec sa nachodí v Tekove. Meno má po obyvateľoch, ktorí sa kedysi zamestnávali chovom a výcvikom poľovníckych psov pre kráľovský dvor. Slová na *-ár* mali v starej slovenčine polomäkké *r'*, teda skloňovali sa podľa *žo-kmeňov*. Názvy krajín aj osád, utvorené podľa obyvateľov alebo aj ich zamestnania, svojím tvarom predstavujú starý typ akuzatívu množného čísla. Východisko pre ne treba hľadať najskorej v staršom spojení tohto akuzatívu s predložkou *v*, ktoré sa už dnes v slovenčine vidí archaické na označenie smeru, napríklad vo vete: *vkročil v izbu*. Celkom cudzie, neobyčajné je už v podobnom spojení: *idem v Čechy, v Slováky*^{13a}, *v Maďary, v hájniky*, čo vlastne by sme dnes mohli vyjadriť len spojením: *idem medzi Čechov, medzi Slovákov* ap. Zo spojenia typu: *v Čechy, v Slováky, v Maďary, v hájniky* preniesol sa akuzatívny tvar na celý kolektív aj s krajom, ktorý ten kolektív kompaktné obýval: *Čechy, Slováky, Maďary, Hájniky* ap. Pôvodný pádový sufix podstatných mien na *-ár* v ak. pl. bol *-ę* a z neho *-ě*, ďalej po strate jotácie *-e*. Tento sufix dosiaľ sa zachoval v slovenských nárečiach pri obecných i topografických menách i po zaniknutí mäkkého *r'*, napr.: *požiare, konáre, končiare, stožiare; Rybáre* (zvolenský okres, úradne *Rybáry*¹⁴), *Dolné a Horné Štitáre* (nitriansky a topoľčiansky okres, úradne *Dolné a Horné Štitáry*¹⁵), *Tesáre* (topoľčiansky okres, úradne *Tesáry*¹⁶), *Hontianske Tesáre* (krupinský okres, úradne *Hontianske Tesáry*¹⁷), *Vináre* (banskoštiavnický okres, úradne *Vináry*¹⁸) atď.

Ani dlhý vokál *á* v tomto topografickom názve nie je opodstatnený. Slovenčina od substantíva *pes* má derivát *psiar*, majúci význam mena zamestnania, teda formu s diftongom *ia*.

^{13a} Dodatočne tvar *Slováky* poskytol mi redaktor Anton Jánošík zo svojho rodného nárečia (Bánovce), ktorý bol raz počul od starej Místinky-Strangárky: *N. nechce prísť z tej Prahy na Slováky*.

¹⁴ Lexikon obcí Slovenskej republiky, Bratislava 1942, str. 116.

¹⁵ L. c. 71 a 100.

¹⁶ L. c. 100.

¹⁷ L. c. 38.

¹⁸ L. c. 96 (skupina domov, patriaca k Dolnému Almášu).

Táto dvojhláska je náležitá i vo forme topografického názvu, ktorý podľa toho je správny iba s dvojhláskou *ia* a so sufixom *-e*.

Pri revízii chybných úradných názvov slovenských obcí bude naším i tu formu *Psáry* nahradiť formou *Psiare*, ktorá je živá i v reči nášho ľudu na strednom Slovensku.

Poznámka redakcie. — Úradné názvy na *-áry* nie sú správne so stanoviska tvaroslovného, lebo nezachovávajú pôvodné tvary voľakedajšej prvotnej mäkkostnej korelácie hlásky *r*: *r'* — *r*, ktorá sa svojimi prvotnými účinkami uplatňuje aj teraz v spisovnej reči, napríklad všeobecne pri obecných podstatných menách, t. j. apelatívach: *kalendár* — *kalendáre*, *pohár* — *poháre* ap. Sú to všetko tvary proti systému jazyka, teda umelé a zbytočne sa odchyľujúce od náležitých archaických ľudových foriem miestnych názvov na *-áre*. Ide tu o mýlku, ktorá pochádza z toho, že pôvodné akuzatívne tvary na *-e*, teda *jo*-kmeňov, pri podstatných menách životných typu *Rybáre* v miestopisných názvoch sa videly neobvyčajné v porovnaní s akuzatívnymi tvarmi neživotných podstatných mien s touto koncovkou, typu *po-háre*, a za to ich mechanicky nahradili akuzatívnymi tvarmi tvrdého zakončenia, teda *o*-kmeňov, typu *Hájniky*, *Čechy*, *Maďary*. V dnešnej slovenčine vonkoncom pri životných pôvodné akuzatívne tvary sa porovnávaly s genitívom a zo starého pôvodného akuzatívneho tvaru množného čísla životných ostaly iba niektoré pozostatky, ktoré sú zväčša známe len pri tvrdom zakončení, napríklad v zaužívanom starom spojení: *choď v čerty** a v topografických názvoch typu *Hájniky*, *Nováky*, *Čechy*, *Maďary*. Len ich chybným napodobnením možno vysvetliť i vznik neživých úradných foriem na *-áry* miesto živých a náležitých foriem *-áre* typu: *Rybáre*, *Vináre* ap. Tento typ akuzatívu pri miestnych menách nie je osamotený a patrí doňho i názov obce *Nemce* (blízko Banskej Bystrice) ako aj typ miestnych mien na *-ovce*: *Nedašovce*, *Bánovce*, kde však základ podstatného mena životného je už málo zjavný, zastretý koncovkou *-ovce*. Pravda, pri názve obce *Nemce* podobný zásah nebol možný, keďže *c* sa pokladá za mäkkú spoluhlásku. Tvary miestnych názvov na *-áre* predstavujú vzácne jazykové pamiatky, ktorým v záujme živej reči ako aj štúdia historickej gramatiky slovenského jazyka** bolo by treba dať prednosť a hneď ich úradne zaviesť — opraviť.

* Dr. Štefan Hlavatý, Vývoj skloňovania podstatných a prídavných mien slovenských, Trnava, 1922, str. 65.

** Porov. Dr. Ján Stanislav, Pamiatka slovenského jazyka z IX. storočia, Slovák zo dňa 27. II, 1944, str. 4.

MNOŽNÝ TVAR AKTY — AKTÁ PRI CUDZOM PODSTATNOM MENE AKT.

Z Banskej Bystrice žiadajú redakciu SR zaujať a vysvetli stanovisko v skloňovaní cudzieho podstatného mena *akt* a foriem množného čísla *akty* — *aktá*. Otázka je trochu složitá nakoľko k jednotnému číslu *akt* sa zjavujú dvojaké tvary množného čísla: *akty* a *aktá*. Pravidlá sloven. pravopisu z r. 1944 usilovali sa problém riešiť tým, že pre množné číslo ponechali organický tvar *akty* a tvar *aktá* jednoducho vynechali ako neorganický. Týmto zjednodušením sledovali zaiste len cieľ praktický a prešli ponad rozličný pôvod a významový rozdiel tvarov množného čísla *akty* — *aktá*, pre ktoré však v jednotnom čísle bol spoločný základ *akt*. Tvar *akt* so svojim náležitým množným číslom *akty* treba hľadať v latinskom slove *actus*, z ktorého, po oslabení a zaniknutí koncového *-us* v slovenčine, vysvetlíme tvar *akt*. Už aj v latinčine mal viac významov, ktoré spoločne so slovom prešli aj do slovenčiny; ním sa označuje 1. *slávnostný prednes, predstavenie*: Ešte r. 1801-ho, keď vracali sa vojská z francúzskej vojny, napríklad v Trenčíne *pri slávnostnom akte* ich uvítania na stoličnom dome hlavným rečníkom bol... Ondrej Mészáros (Škult., O Slov. 104), Páni prísahu skončili... A sotvaže bol *skončený akt*, osopili sa na notára (Tím., Dve doby 39), Rada bola prijatá s jasotom. Jedni si volili heslá i mená a iným ich dával zväčša Ludovít sám... A hoci nevedol sa *zápis aktu*... heslá tu vydané a mená tu prijaté nosili (Hurb., Štúr I, 102), kládol dôraz (Viliam Paulíny-Tóth) na povinnosť Slovákov zúčastňovať sa *na významných aktoch* českého národa (Vlček, Slovensku 228); 2. *dejstvo v divadelnej hre, oddiel, diel*: I druhý kus, Šubrtovo drama „Velkostatkář“... je najmä *v prvých dvoch aktoch* znamenitá práca (Vlček, Slovensku 129); 3. *v maliarstve a sochárstve model, nahý model a jeho obraz*: Na stenách hodiny, *pekné, originálne akty* (Stod., Belasý encyán 5).

V slovenčine tvar množného čísla *aktá* je obmenou latinského pomnožného tvaru *acta* so svojim kolektívnym významom „úradné spisy, spisy o nejakom rokovaní“, napríklad: Hugo (vyberie z aktovky *aktá* a začne svojim spôsobom). (Stod., Cigánča 45), V pozadí regále na *aktá* a knihy (Stod., Púčik 3), Pani predsedníčka, máme niekoľko príspevov, ráčte ich láskave podpísať. Slečna Vierka, predložte *aktá* (31). Pri lat. pomnožnej forme stred. rodu *acta* bol, hoci i zriedkavý, aj

príslušný tvar jednotného čísla *actum*¹, ktorý tiež prešiel do slovenčiny vo forme *akt*. Podľa tohto vidieť, že v slovenčine tvar *akt* má dvojaký pôvod: 1. z latinského tvaru *actus* s množným číslom *akty*, 2. z latinského tvaru *actum* s pomnožným číslom *aktá*. Takto dostávame dvojicu tvarov v množnom čísle *akty* — *aktá*, no pri nej pre jednotné číslo ostáva iba jeden tvar *akt*.

Pri rozličnom latinskom základe (porov. vyššie) a rozličnom rode *actus* — *actum* dostávame do slovenčiny jednotný tvar mužského rodu *akt*. V pôvodných klasických latinských formách *actus* a *actum* najprv sa oslabila koncová spoluhláska ešte vo výslovnosti vulgárnej latinčiny a nakoniec zanikla celá koncovka *-us* a *-um*: *actus* > *actu* > *akt*, *actum* > *actu* > *akt*. Pravda, v slovenčine nemohol sa zachovať pôvodný stredný rod pri prevzatom slove *akt* s množným číslom *aktá* v jednotnom čísle, keďže slovenčina nemá skupiny slov stredného rodu, do ktorej by bolo podstatné meno *akt* svojím zakončením a pôvodom zapadlo; tvar *akt* podľa povahy zakončenia na tvrdú spoluhlásku našiel si svoje miesto medzi podstatnými menami mužského rodu tvrdého zakončenia typu *dub*. Naproti tomu forma množného čísla *aktá* sa celá so svojim stredným rodom udomácnila medzi domácimi slovenskými tvarmi stredného rodu tvrdého zakončenia a sa k nim prispôsobila aj dĺhou kvantitou. Slovenská forma *aktá* zachovala si svoj pôvodný tvar ako aj pôvodný stredný rod. Pri základnom tvare jednotného čísla *akt*, ktorý je mužského rodu, stredná forma množného čísla *aktá* v slovenčine predstavuje vlastne defektívum, keďže náležitá forma množného čísla od formy *akt* je *akty*. Tento moment asi uplatnili aj Pravidlá sloven. pravopisu, keď pri základnom tvare *akt* zavrhnuli formu *aktá*. Lenže aj defektívne tvary majú svoje oprávnenie v spisovnom jazyku, najmä v takom prípade, ak v ňom majú rozličné funkcie, ktoré sa tu určujú práve rozličnými, úchylnými tvarmi. Tieto rozličné tvary dvojice množného čísla *akty* — *aktá* majú rozličné významové funkcie, ktoré boli už aj pri pôvodných základných latinských tvaroch *actus* — *actum*. Neuznávať a priori tieto funkcie bolo by do istej miery násilenstvo páchané na jazyku, nepochopenie jeho vývoja v prežímaní cudzích, najmä latinských slov.

Ešte vypuklejšie tieto rozličné funkcie sa ukazujú pri cudzom podstatnom mene *dátum*. Do slovenských nárečí slovo *dátum* prešlo aj s celou koncovkou a zaradilo sa v nej podľa zakončenia medzi podstatné mená rodu mužského tvrdého zakončenia. Označuje sa ním termín pri písaní listov, listín' ap.,

¹ Porov. Latinsko-český slovník, Pražák-Novotný-Sedláček, 2. vydanie, str. 19.

obyčajne udanie miesta, dňa, mesiaca a roku. Skloňuje sa po spôsobe dvojslabičných prevzatých slov typu *album*, *konzum*: *dátum*, *dátumu*... (s) *dátumom*, *dátumy* atď. (SR X, 299). No do spisovnej reči ešte neprenikol tento spôsob a pri jeho skloňovaní sa odsúva koncovka *-um*, z čoho vychodia tvary dosť neobyčajné od tvarov v ľudovom skloňovaní, napríklad v lokále *dáte*, pri ktorom nastáva asociácia s tvarom 2. osoby prítomného času množného čísla slovesa *dať*.² Skloňovanie s odsúvaným *-um*: *dátum*, (bez) *dáta*... (s) *dátom*, *dáta* atď. sa v literárnej reči udržuje len vplyvom Pravidiel sloven. pravopisu, ináč cíti sa knižné, ba už umelé, ako napríklad aj v doklade: prefácia Slowára... nemá ani podpisu autorovho. Už Ján Hollý pozastavil sa, že je *bez dáta* a podpisu (Škult., O Slov. 53).

Od pôvodného latinského nom. tvaru *dátum* množné číslo je *data*, ktoré v slovenčine dostalo dlhú kvantitu *dáta* po spôsobe ostatných cudzích prevzatých, slabo ešte udomácnených slov typu *rekláma*. Tvar *dáta* pre odchýlne významy tvaru jednotného čísla *dátum* je vlastne tiež pomnožným s významom 'údaje, drobné svedectvá', čo vidieť na tom, že sa ho v tomto význame pre jednotné číslo ani nepoužíva. Tvar jednotného čísla *dátum* a množného *dáta* sa sémanticky veľmi vzdialily, čo najmä badať na príkladoch: Ich treba poučiť a presvedčiť, k tomu treba *dáta*, dôkazy a auktorita (Kvač., Viera a veda 106), Medzi životopisné *dáta* Lewesových Dejin filozofie predieraly sa mu myšliou polopredstavy z večera pri Gabici (Boden., Zapál. srd. 147) atď. Podobné rozštiepenie jednotného a množného čísla so stránky významovej možno uviesť aj pri iných latinských prevzatých slovách *passio*: *pasia* — *pašije* a *missio*: *misia* — *misie*³. Týmto sa ukázalo zjavne, že množný tvar *dáta* tiež možno pokladať sémanticky za iný výraz a tak ho aj osebe uvádzať v slovníku ako pomnožné slovo, pretože sa svojím významom značne vzdialilo od svojho materného tvaru jednotného čísla *dátum*.

Podľa osamotených tvarov množného čísla *aktá* a *dáta*, ku ktorým niet v slovenčine náležitých organických tvarov jednotného čísla čo do tvaru a rodu, príde pokladať za defektívny tvar aj množné číslo *faktá*, najmä ak ho kladieme do sú-

² Za svojej učiteľskej praxe pri vyučovaní obchodnej korešpondencie na obchodnej akadémii v Turč. Sv. Martine som zistil, že lokál *dáte* v hovorovej reči je umelý a pri rýchlej odpovedi žiakov neraz sám som si ho spojoval, najmä v prvej chvíli, so slovenským tvarom *dáte*.

³ Tu máme na mysli pomnožný tvar *misie* v náboženskej terminológii.

visu s tvarom jednotného čísla *fakt*. V slovenčine podstatné meno *fakt* patrí — podobne ako aj *akt* — podľa zakončenia k podstatným menám mužského rodu a znamená „skutočnosť, čo sa naozaj stalo“. Tak sa ukazuje, že Kalinčiak existenciu spisovnej slovenčiny prijal ako *evidentný fakt* (Mráz, Kalinčiak 132), Slovania ako sa prebúdzali národne, tak zatlačali Nemcov a obľahčovali polohu Uhorska a menovite Maďarov. To je *fakt*, ktorý každému ukáže i mapa (Škult., O Slov. 281). Veď pravda je, vyznanie Malvíneho rozhorčilo ho až do besnoty. Ani sám *fakt* nebol mu taký strašný, ako spôsob jej vyznania (Vaj. XVIII, 73).

Aj tu ako v prípade *akt* — *aktá* Pravidlá sloven. pravopisu, aby odstránili zjavnú rozdielnosť v skloňovaní medzi jednotným číslom tvaru *fakt* a množným číslom *faktá*, utvorili k základnému tvaru *fakt* organický tvar množného čísla *fakty*. No tento tvar s dnešného jazykového čítania sa ukazuje dosť neobyčajný, azda aj násilný a používa sa ďalej pôvodná forma stredného rodu *faktá*. I v novšej školskej učebnici⁴ pri troch autoroch (Jozef Ambruš — Jožo Felix — Andrej Mráz) ostal starý tvar množného čísla *faktá*: Všímajú si (slovenskí povojnoví beletristi) aj síl, ktoré hýbu životom a determinujú *životné faktá* (str. 118). Nedávno na verejnej oslave päťročného trvania Slovenskej republiky v Turč. Sv. Martine vo svojej slávnostnej reči použil tvar *faktá* aj prof. Ing. Albín Okál. Vo vedeckej publikácii *Miestopisné dejiny Turca*, vydanej v týchto dňoch v Slovenskej akadémii vied a umenia, Dr. Ján Šikura tiež si podržal tvary množného čísla *faktá*. Keďže tvar množného čísla *faktá* stále je živý v reči učených ľudí, treba ho reštaurovať ako defektívny tvar, dopĺňajúci rad: *aktá* — *dáta* na úkor umelého tvaru *fakty*, uvedeného v Pravidlách sloven. pravopisu. Tvar množného čísla *fakty* sa užíva len ako komponent v složeninách *artefakt* — *artefakty*.

Staršia literatúra v tejto otázke nerobila si problémy a tak máva iba tvar *faktá*, napríklad: A vrchnou veliteľkou bude mi pravda — pravda nielen vo *faktách*, ale i v tom vysokom umeleckom ohľade (Vaj. XII, 6).

Tvar *faktá* ako množné číslo svojim pôvodom vlastne treba spájať s latinskou formou *faktum* stredného rodu, ktorý osebe sa už cíti celkom ako archaizmus a vyskytuje sa iba v staršej slovenskej spisbe: Bernolák nie je literárny revolucionár, lež iba dôsledný kodifikátor toho, čo pred ním vyše sto rokov v tlačí

⁴ Jej názov: Dejiny slovenskej literatúry pre VII. a VIII. triedu slovenských gymnázií a pre učiteľské akadémie, Bratislava 1940.

katolíckych Slovákov rástlo a zrelo ako rečové *faktum* (Vlček, Dej.², 34). Dnes už forma *faktum* sa nahrádza formou *fakt*.

Dvojité formy týchto prevzatých cudzích podstatných mien na *-um* a bez *-um* v jednotnom čísle sa uchovaly iba vtedy, ak pôvodná latinská forma na *-um* mala osobitnú funkciu, ako v prípade *punktum* popri *punkt*. Tvar *punktum* má povahu interjekcie a užíva sa na označenie rozhodnosti, pevného zakončenia, konca nejakej udalosti, úsečného rozkazu, napríklad: Čo je mnoho, to je mnoho. Vyhodiť ich na fláku. I pán direktor hodil nožik od seba. — Pôjdu, a *punktum*! (Jes., Dem. 236), Mrdla plecami. „Či mrd, či nemrd“, dodal úsečne i pľuvnul, „tak chcem, *punktum*, stane sa.“ (Hviezd. III³, 322), „... a keď vám raz zemän povie, že to bol Francúz, nuž bol Francúz a potom *punktum*.“ (Kalinč., Pov. I, 98) ap. Domáci tvar *punkt* s odsunutým *-um* označuje ‚bod‘ a natoľko sa už udomácnil, že sa utvorila aj deminutívna forma *punktík*.

Tvrdenie, že tvary *aktá*, *dáta*, *faktá* sú v slovenčine naozaj defektíva, podopiera najmä archaický pomnožný tvar *škripta-škriptá*, od ktorého vonkoncom niet jednotného čísla, ani len náhrady zaň. Svojím pôvodom je to tiež slovenská obmena latinského tvaru množného čísla *scripta* od podstatného mena *scriptum* s významom ‚čo je napísané, písomná práca, kniha‘.⁵ Formu *škripta* s krátkou kvantitou, a to pravdepodobne len vplyvom latinskej krátkej kvantity koncovky stredného rodu *-ā*, zachycaje aj Kukučín z ľudového prostredia s významom ‚školské písomné práce, potreby, písanky‘: Učiteľ nariadil, že chlapci a dievčatá bez výnimky donesú si pero, písanku a atrament... „Škoda papiera kaziť nič po nič. Veď my sme tiež chodili, chvalabohu, do školy — písať nevieme a tu sme. Traja nám odpisovali *škripta*, my sme im dávali za to obareného hrachu... A dievčatá!... Nech len učia sa z knižky... a nie číry-čáry po po papieri robiť!“ (VII³, 65). Tvar *škripta* je známy ešte aj z nárečí, ale už len u najstaršieho pokolenia. Vo forme *škripta* s krátkou kvantitou možno mi ho doložiť aj z rodného nárečia: Jednostaj len čo žiakom opravuješ *škripta* (úzus, Bánovce). Doklad s náležitou dlhou slovenskou kvantitou *škriptá* poskytol mi z Turca Dr. Ján Šikura, rodák z Mošoviec: Dávala som mu na *škriptá* (úzus).

V slovenčine pre tvar množného čísla *škriptá* sa zaiste zato neutvorilo jednotné číslo z latinského tvaru *scriptum*, že predpokladaný tvar jednotného čísla *škript* bol by býval pre svoj habit spoluhlások dosť nepohodlný a tiež — so stanoviska pôvodného dvojslabičného cudzieho slova — veľmi okyptený. No

⁵ Porov. Latinsko-český slovník, I. c. 1106.

živý jazyk miestami v nárečiach⁶ si pomohol tým, že za chýbajúce jednotné číslo prijal obmenený pôvodný latinský tvar *scripta*, čo nebolo také nesnadné, ako by na prvý pohľad mohlo vidiť, keďže už aj vo vulgárnej starej latinčine formy stredného rodu so svojou koncovkou množného čísla na *-a* prechodily medzi podstatné mená rodu ženského s tým istým zakončením, medzi takzvané ženské *a*-kmene. Takto si vysvetlíme aj vznik francúzskeho ženského tvaru *la date* z pôvodnej klasickej formy stredného rodu *data*. Tvar jednotného čísla *škripta* so svojim ženským rodom predstavuje domáci vývoj a k nemu je náležité množné číslo: *škripty*. Je doložený aj v spisovnej reči ako archaizmus zo školského života, napríklad: „Ja som myslela“, vravím, „že *škripty* píšete v klase...“ (Tim. IV, 13), písanie šlo ťažko, za čo sa ma otec dosť nakarhal, až mi neskoršie pred exámenom predpísal *do škripty*: „Blíži sa exámen, a ty si ešte planý pisár!“ (Bod., Rozpomienky 12). Dnes namiesto defektíva *škripta-škriptá* alebo domáceho ženského tvaru (tá) *škripta* — *škripty* všeobecne u mladšej školskej generácie sa používa *písanka* a *sošit*.

Ten istý jazykový systém sa uplatnil aj pri defektívnej forme *aktá*, keďže pôvodný latinský tvar množného čísla stredného rodu *acta* dostal aj v slovenčine ženský rod: (tá) *akta* — (tie) *akty*. Doklad len z hovorovej reči⁷: Vybavili sme už túto *aktu* (úzus).

Podobný zjav máme aj pri prvotnom tvare podstatného mena *hymn* mužského rodu, ktoré tiež dostalo v slovenčine druhotnú formu ženského rodu *hymna*.⁸ Pri ňom na rozdiel od ženských foriem jednotného čísla *škripta* a *akta* nemožno hľadať východisko pri množnom čísle latinského tvaru alebo jeho slovenskej obmeny, lež pri množnom čísle udomácnenej slovenskej formy *hymny*; vplyvom nej sa utvoril tvar *hymna* len zato, aby si reč odstránila nepohodlný tvar *hymn* so svojou ťažko vysloviteľnou, v slovenčine neobyčajnou koncovou skupinou *spoluhlások*, čo napomáhala najmä tá okolnosť, že množné číslo *hymny* ako také so stránky čisto tvaroslovnej odpovedá obidvom tvarom jednako, keďže i tvar mužského rodu *hymn* ako i *hymna* ženského rodu majú za množné číslo spoločný tvar *hymny*. Tu vlastne ide o spôsob odstraňovania ťažko vysloviteľnej koncovkej skupiny⁹.

⁶ Napríklad v Novohrade podľa prof. Eugena Jónu.

⁷ Doklad ústne od doc. Dr. A. Antona Baníka, rodáka z Horehronia.

⁸ Doklad zo staršej spisby: Večný potešenie *hymn* ten: Hallelujah! (Spisy Karla Kuzmányho I, 90).

⁹ Porov. Dr. Henrich Bartek, Príspevok k dejinám slovenčiny, Trnava 1936, str. 71.

Po tomto všetkom, čo sme našíršie rozviedli v súvisie dvojíc *akty-aktá*, vidíme, že Pravidlá sloven. pravopisu pri odstraňovaní defektívneho tvaru *aktá* tvarom množného čísla *akty* ostaly iba na polovičnej ceste; mali si uvedomiť, že k tvaru *akty* vo význame *aktá* odpovedá v jednotnom čísle tvar ženského rodu (tá) *akta*, a nie (ten) *akt* mužského rodu. Takto v skutočnosti odstránili len knižnú, učenú formu *aktá* v množnom čísle, vzniklú obmenou latinského množného čísla stredného rodu *acta*, no ponechali jej jednotné číslo vo forme *akt*, vzniklú obmenou latinského jednotného čísla *actum*, ktorá proti pôvodnému latinskému strednému rodu v slovenčine dostala zas mužský rod. So stanoviska domáceho jazykového systému, akým sa upravovali v slovenčine prevzaté cudzie slová, bolo by najpriliehavejšie dokončiť toto polovičaté riešenie tým, že by sa uzákonila aj upravená ľudová forma jednotného čísla *akta*, ktorá je ženského rodu na rozdiel od terajšej formy mužského rodu, keďže ona i tak je dostatočne zatažená rozličnými významami (porov. vyššie). Terajšie polovičaté riešenie dá sa vysvetliť i tým, že otázka prejímania cudzích latinských slov do slovenčiny nie je ešte so všetkých stránok náležite spracovaná.

Nakoniec treba ešte zdôrazniť, že aj tvar množného čísla *aktá* ako defektívum obstoí v spisovnej slovenčine v rade ostatných defektív tohto typu *dáta*, *faktá*, *škriptá*, ktoré však v istom smysle zastávajú hromadný význam. Takto aj defektívna forma *aktá* v podstate je omedzená najmä na hromadný význam, označujúci 'úradné spisy, listiny', teda vo funkcii kolektíva, ako to aspoň dá sa vybadať z dokladov, napríklad: „poslal zpät vojnovému komisárovi *aktá* s neúctivými poznámkami.“ (Signál, číslo 3, 1944, str. 25.) Týmto potom podstatné meno ženského rodu *akta* so svojím množným číslom *akty* vzťahovalo by sa iba na úradné kancelárske spisy so zreteľom na ich jednotlivosti, naproti tomu *aktá* iba na kolektívum bez zreteľa na jednotlivosti osebe. Voľačo podobného máme aj pri podstatnom mene *mašina-mašiny* a *mašineria*.

Jozef Vavro:

INOREČOVÉ PRVKY V KUKUČÍNOVEJ TVORBE.

Diela najväčšieho predstaviteľa slovenskej realistickej prózy sú veľmi bohaté a pestré so stránky tematickej i rečovej. Rozmanité prostredia, v ktorých sa M. Kukučín pohyboval na svojej životnej púti, udrely pečať aj na jazyk jeho umeleckej prózy. Tematika tvorby Kukučínovej má mnoho vrstiev tak

v smere vertikálnom (zachycuje rozličné spoločenské triedy a typy), ako aj horizontálnom (zaberá mnohé oblasti zeme, od slovenských krajov a dedín až po zámorské krajiny a mestá ďalekej cudziny). A tak aj Kukučínova reč priam hýri rozmanitosťou, pestrosťou a nepreberným bohatstvom jazykových prvkov domácich—slovenských a cudzích—inorečových. Je v nej mnoho prvkov českých, chorvátskych, španielskych a iných. Nimi prejavuje sa vplyv a osobitný kolorit prostredí, v ktorých spisovateľ mimo Slovenska žil a ktoré neúnavne zachycoval v duchu a metódou svojského realizmu.

Pomerne najintenzívnejšie aktualizoval Kukučín jazykové prvky české, hoci len v nevelkých spomienkových novelistických prácach *Slepá kura a zrna*, s podtitulom: Rozpomienka na výstavku českú v roku 1891¹, *Zo študentských časov* (1904)² a *Zápisky zo smutného domu* (1894).³ Slovenský rečový základ obcerstvuje sa v nich charakteristickými českými slovami, výrazmi, vetami, ba i celými dialogmi. V prvých dvoch nie je v aktualizovaní českej rečovej formy taká zámernosť a funkčná dôležitosť ako v *Zápisoch zo smutného domu*. Vyskytujú sa v nich len české výrazy a osamotené vety.

Črta *Slepá kura a zrna* začína sa takto:

V jednom predmestí Prahy v tej a tej ulici je sklep. Ale to nie je sklep, ako sklepy. Tu sa skvie nápis: „Pekařství Pavla Doležala. Tříkrát denně čerstvé pečivo“. Ostatne každý pekár má „tříkrát denně čerstvé pečivo“, aspoň na tabuľu sa to dá napísať. Lenže tu naozaj vidíš, že to pečivo je čerstvé. Všakové rožky... A tie poličky sklenené! Na nich porozkladané buchty, torty, *livance*, *koblihy*, *bábovky*... No, a *vianočky* tiež nechýbajú.

Čo sú *vianočky*? Škoda, že mnohý to nezná! Pletenáky s hroznami a mandľami, pomazané medom, pripečené, až kôra na nich chrumká... (I⁴, 189).

Teda špeciálne výrazy vysvetlené i — v prípade predpokladanej srozumiteľnosti — nevysvetlené, i celý nápis po česky. A predavačka takto charakterizovaného sklepu víta svojho zákazníka svojim pražským dialektom: „I pěkně vítám, pane doch...“ (189). V ďalšom deji črty však Česi rozprávajú po slovensky. Len výnimočne, pre silnú charakteristiku, vyslovuje sa pán Beran o plzenčine po česky: „*Jako křen!*“ (194).

¹ Sobrané spisy Martina Kukučína, sväzok I, 4. vydanie, Martin 1933, str. 187.

² Sobrané spisy Martina Kukučína, sväzok XIII, Martin 1929, str. 223.

³ Sobrané spisy Martina Kukučína, sväzok VI, 2. vydanie, Martin 1928, str. 221.

Spomienka *Zo študentských časov* sa začína obdobne:

Bol som sa usalašil vo veľkom rohovom dome v Karlovej ulici, alebo, ako ju na Vinohradoch úradne volajú: v Karlovej *třídě*. Táto *třída* bola vtedy ledva sto krokov dlhá a viedla rovno do poľa, pokrytého teraz už snehom (XIII, 225).

A ďalej sa už potom spomína jednoducho Karlova *třída*: Prechodiac Karlovou *třídou*, skočil som na svoj byt (241). Miestami vystihuje autor v reči rozdiel medzi vravou slovenských vysokoškolákov a domácich, Pražanov. Napríklad:

„A teraz už čo?“ zvolal môj Janko s výčitkou, kým za nami znelo: „Zaplať Pán Bůh nastokrát!“ z úst slepej ženy. „Nemáme teda ani chleba!“ (239).

V novele *Zápisky zo smutného domu* dostáva sa Kukučín do prostredia „nižšej“ pražskej spoločenskej vrstvy a zachytuje v tejto quasi sociologickej štúdii vravu „Pepíkov“. (Pepíci sa pozdravujú: „Doktore, tě Bůh!“ — VI², 233.) Aj autor, ktorý vypráva v prvej osobe, shovára sa s nimi ich pražským nárečím. Aktualizácia pepických a vôbec českých výrazov deje sa i tu úvodzovkami. Napríklad:

Na šťastie, v prízemí nášho domu je „restaurace“, volá sa „U bílého skopa“. Ozýva sa z nej spev a klavír. ... V jednom konci „logálu“ sedí plno ľudí, v druhom sa tancuje s animom. Vypil som pohár piva, také tu volajú „patoky“, t. j. slievky (229).

Alebo: Celý dom tušil, že som človek „nějaké lepší střidy“. (232).

A takto pretkáva sa slovenský text typickými pražskými výrazmi:

„Klub Sejčků“ v prízemnej reštaurácii nášho domu každý mesiac odbýval takzvaný „přátelský večer“. Bol to „spev“, tanec a solové výstupy, čili „vejšlapy“. Mávala na takých večierkoch účasť i krásna pleť, takej i takej povesti. Nie div, že skoro každý taký „dýchánek“ nekončil so solovými vejšlapmi, ale všeobecnou revolúciou. Lebo „láska není věchet slámy“ — a tu žiarlivosť mala dosť príležitosti na vzblčanie (233).

I hláskoslovne „poslovenčené“ pražské výrazy vpletajú sa v úvodzovkách, napríklad: — (hostinský) rozvadené stránky „vylial“ na ulicu (233).

Rozprávka z takéhoto prostredia si priam vyžadovala metódu vkladania rozhovorov vo forme neporušenej, pôvodnej. Ony sú v nej podstatným štýlotvorným elementom a charakterizačným prostriedkom tak, ako sú nimi v Kukučínovej tvorbe dialogy vôbec. Osviežená intenzívne prvkami ľudového veľkomestského nárečia veľmi príbuzného jazyka dosahuje táto Ku-

kučinova novela lepší estetický účinok, lež aký by bola dosiahla bez takejto aktualizácie.

Hneď izbu, v ktorej sa rozprávač Kukučín bude pripravovať na rigoróza a v ktorej sa oboznámi s osudmi zvláštnej ubiedenej rodiny, odporúča mu domovník šťavnatou pražáckou rečou:

„To je gusto! Pokoj jako ratajna!“ ... „Světla mají hromadu a ticho taky. Je to vdova s holkama a nemá dětí.“ (224).

A rozprávač—medik prispôsobuje sa reči prostredia, do ktorého náhodne vhupe. Ukážkou nech je dialog medzi ním a domácou:

„Jak je tomu mladému člověku?“

„Václavovi?“ strhla sa poľakaná, že sa jej vôbec niečo pýtajú. „Už lepší. Na klinice mu to zašili. Moc to bolelo. I vlasy má pryč na té straně.“

„Vida! Proč tam leze? Patří snad mezi ně?“

„Ba ne! On se jen namát.“

„Tam chodí nejvíc zámečníci a truhláři“, podchytoval som ju.

„Holota je to. To nejsou žádní dělníci.“

„On ale není truhlář?“

„Ba ne! On je holič. Moc jemný člověk! Tak si ho ta naše oblíbila, tak dochází. Kdyby byl trošinku starší. Ale co dělat!“

„Vždyť se oni vezmou!“ potešoval som ju.

„On je moc hodný, což o to. Ale vojna!“

„To se nák spraví. Ona zatím naroste...“ (235).

Takýmto spôsobom si vysvetlíme aj niektoré Kukučínove neslovenskosti, ako napríklad tvar *Adélka* s dlhou kvantitou (str. 229) oproti slovenskej krátkej kvantite *Adelka*, české podstatné meno *krajky* (str. 233) za slovenské *čipky*.

*

Podobným prostredím osvežuje Kukučín svoj štýl v dielach z dalmatínskeho prostredia. V menších črtách a rozprávkach (Svadba⁴, Prvá svada, Štedrý deň, Mišo II. a i.), ako aj v románe *Dom v stráni*⁵ používa pestré prvky z nárečia chorvátskych ostrovov na Jadrane, z nárečí, preniknutých talianskymi vplyvmi. Aj tu tisnú sa mu z pera na papier miestne charakteristické výrazy, ba často aj celé vety v ikavskom nárečí. Pravda, celé rozhovory podávať po chorvátsky nedovolila mu požiadavka srozumiteľnosti. (V pražských obrázkoch takýto postup srozumiteľnosť neporušoval.) Ale ináč si spisovateľ priam

⁴ Sobrané spisy Martina Kukučina, sväzok XIV, Martin 1929.

⁵ Použil som iba I. diel vo 4. vydaní, ktorý tvorí IV. sväzok Sobraných spisov Martina Kukučina z roku 1935.

pochutnáva na rozmanitých prvkoch pobratimskej reči. Spôsob tejto aktualizácie a jej rozsah je rozličný.

Najjednoduchší prípad je vypichnutie čiastočnej fonetickej odlišnosti chorvátskeho slova od jeho slovenskej hláskovej štruktúry. Tak napríklad v rozprávke *Svadba*: Dvere sú síce proti ,jugu' — zkadial' duje prudký vietor... (28).

Slová hláskoslovne alebo zo súvislosti Slovákov ľahko srozumiteľné uvádza spisovateľ v dvojítych alebo jednoduchých úvodzovkách. Napríklad:

S veže sa ozval „dozvon“, pod ktorým sa starší svet hrnie do kostola (IV, 49); Býva v ,kući' otcovskej a starootcovskej (XIV, 9).

Takto raz v úvodzovkách predstavené chorvátske slovo potom už uvádza ďalej ako asimilované bez oného grafického zvýraznenia.

Alebo nový chorvátsky výraz používa zámerne len pre lepšie zvýraznenie, no pri opätovnom použití sa uspokojuje so slovenským tvarom: Ináč kuća nie je rozparcelovaná dnukajšími stenami na bohviekoľko ,prostoriji' a izbičiek. Pozostáva z jedného jediného *priestora* (XIV, 9).

Často zapojuje sa nové také slovo bez úvodzoviek: „Vieš ty, čerče⁶, ja som gazda a chcem mať v dome pokoj a poriadok...“ (IV, 13).

Veľmi často však je spisovateľ nútený vysvetliť chorvátske slovo v zátvorkách: Vždy bolo dostatok vína i ,ulja' (oleja)... Len ,bijankarie' (bielizne) koľko sa nasbiera, keď každý týždeň im premení košeľu! (XIV, 8), Najdeš tu jamu do kameňa vyrúbanú, obohnanú vysokým múrom. To je obecná ,lokva' (nádržka na vodu). Nad lokvou je priestraný dvorec, ktorým steká dažďová voda a preciedza sa štrkom do lokvy (XIV, 17).

Takýmito spôsobmi priberá Kukučín do svojho slovníka slová *šor*, *šora* (pán, pani), *čako*, *čače* (otec, otče), *težak*, *težacký* (sedliak, sedliacky), *fiera* (odpust, slávnosť), *gospodar*, *gospodarica*, *kum* (kmotor), *plebán*, *čitaonica* a množstvo iných.

Dakedy sa v jednej vete zapojuje nové slovo s vysvetlením v zátvorkách, ale ďalšie už bez takého vysvetlenia, keďže je srozumiteľné čiastočne znením a čiastočne zo súvislosti: Ba ostane miesta i ,kumu' (kmotrovi) Tomovi, ktorý býva v susedstve a prichádza dlhé zimné večery ,sprovesť' u kuma Iliju (XIV, 10).

Mnoho ráz pôsobí veta, v ktorej sa kombinujú tieto spôsoby lexikálnej aktualizácie, dojemom pestrej mozaiky. Príklady:

⁶ Znamená *dcéra*.

Na dva „kavalety“ (kobyliny) preložil dosky, na tie slamník, a posteľ, že „veramente“ ani „kraljević Marko“ nespával na lepšej (XIV, 9), „Liberi penšatori!“ nadáva im v duchu šor Mene... „Áno, liberálci, ak nie práve framasúni (slobodní murári). Nevideli by vás ani na malej a tým menej na veľkej [omši], keby ste neboli v karike (hodnosti)“. (IV, 48), Vľavo od oltára je stolica hodnostárska... V nej sa usadil načelník s pánmi ašešúrmí. Sem bližšie ku dverám... sú stolice spevákov a či kantadúrov. V chrámoch tunajších nie všade najdeš organ, ale zato všade povestných kantadúrov. Ich capo-hlava je meštre Ive (IV, 50).

V niektorých partiách rázu umelecko-národopisného vysvetľuje sa dalmatínske slovo v rámci opisovaného deja. Tak napríklad termín *čbar* v opise nosenia vody Dalmatinkami: Dievky a nevesty kráčajú sťa procesiou chodníkom, každá *čbar* na hlave. I tie, čo sa vracajú s plným, nepridržajú *čbara* na hlave. Ten sa drží sám vo vážke na podloženom venci plátenom. Dievka si podoprie boky a kráča ľahko a voľne, sťa by ju voda zo *čbara* ani nesmela očľapnúť (XIV, 17).

Nielen jednotlivé slová, aj složené výrazy a celé vety chorvátske fungujú v Kukučinovej bračskej próze. Niekedy sú vysvetlené po slovensky: „Ah, jedna ti je svaka majka (úbohá je každá mať)!“ vzdychne i ona neraz, najmä keď ju niektoré [dieťa] mnoho trápi a „mortifiká“... Postele tiež nespravili „meštri od zanata“, t. j. majstri od remesla (XIV, 9), — Možno si i pomyslela: „Ovaj Petar je ljusak, propia ljusak (tento Petar je driečny, naozaj driečny)!“ (XIV, 12), Príduc [Bore] na pľacu, zastal pred občinou, rozkročil sa, zaklátí v nohách... spustil: „Eno masta po trinajst i dvadeset kaca-á-a! Do pet i po gura inkanat na občine-e-e!“ Čo toľko znamená, že každá rozmliaždeného hrozna je po trinásť zlatých i dvadsať krajciarov a že licitácia potrvá do pol 6-tej na mestskom dome (XIV, 52).

Pravda, mnoho ráz autor chorvátske vetné výrazy alebo celé vety necháva nevysvetlené, lebo predpokladá ich srozumiteľnosť. Prikklady:

„Ach, Bože, *pomози!*“ vzdychla konečne Barica, držiac malého Ivicu na lone (IV, 16), „A *boga ti*, gospodaru“, ozval sa odo dverí Medo, paholok šory Dory (IV, 33), „Dobro došli, gospodarica!“ (IV, 140), Ale zato, keď pred kostolom sa každý Petrovi „radoval“, tisnúc mu ruku, vzmužila sa i ona a riekla: „Ja ti se radujem“. Slzy ju išly zadusiť (XIV, 43), I keď som si ľahol, počuť pieseň mládeže od vetry doliehať až k posteli. Jedna z tých starosvetských pastierskych, kde je opísaný celý

posvätný dej narodenia Pána, naivne, prosto, ale i bezprostredne. „U tej vrime godišća mir se svitu navišća, porodjenje Dićaća od Divice Marje...“ Znela mi ona ani uspávanka (Štedrý deň XIV, 106).

Jozef Sliachan:

ZO ŠTYLISTIKY BENIAKOVEJ BÁSNICKEJ REČI.

(Dokončenie.)

Funkcia synonymického zdvojovania v básnickej reči Beniakovej:

1. Spájaním dvoch synonymým zdôrazňuje sa základná predstava, pričom prvé vysvetľuje sa druhým; je to vlastne pleonazmus:

je večer, stmieva sa. (P. h. 36)

už myslelo sa nahlas, slovami (II. V. 65).

2. Druhé synonymum stupňuje význam základnej predstavy, vyslovenej prvým slovom (gradácia významu, nie však zvuku):

— *príde novšia vlna*

a vezme nás preč, ďalej... (T. ď. o. 31)

(úsmev) *skromný a ostýchavý* (T. ď. o. 40)

a padajú a hynú (t. j. nádeje) (O. k. 11)

To bude pokoj a mier, zlatý vek (Ž. 93)

upratuj, čistí ako dobrý hotelier (II. V. 5).

3. Synonymické zdvojovanie slov pre rytmus a zvukový efekt:

klesala, padala: (T. ď. o. 73)

a ďalej práši-perie (O. k. 28)

Vidí, mlčí a nevolá (L. 19)

rabi a otroci, pútnici noci večnej (P. h. 25)

sedliachil bedačil zemanov potratil (Ž. 20)

drotoval flakoval kliešťami osud svíjal (Ž. 20)

šepkajú, šušľajú, ale už z nádvorí (II. V. 87).

4. V tomto type druhé synonymum je metaforicky rozvíťé, zastiera obrys základnej predstavy, súc zamerané skôr na fantáziu čitateľa. Toto zdvojenie je esteticky najúčinnnejšie:

i keď čas súri a stúpa ti na nohy (Ž. 14)

Bo život tečie, myje večný breh — (II. V. 64).

i) *Epické opakovanie.*

Okrem pravidelného opakovania slov a celých výrazov vo figurách nachodíme v Beniakových básňach *opakovanie jednotlivých slov pre dôraz*. Od epizeuxy líši sa toto dvojnásobné — len zriedka i trojnásobné — opakovanie tým, že opakujúce sa slová nenasledujú po sebe, lebo medzi nimi je iný výraz. Vo vete týmto spôsobom najčastejšie sa opakuje prísudok, po ňom podmet. Príklady:

strach padá a tma padá (P. h. 43)

iný vták, čudný vták, kváče ťa za vlasy (B. 30)

Nebuď, dievča, *nebuď* také smutné (V. 54)

a *liahnu* bodáky a *liahnu* súženie (V. 74)

S Bohom buď sloboda s Bohom ti panská vláda (Ž. 20)

povedz mi môj milý *povedz* akou ma chceš mať (Ž. 23)

a budeš svíjať sa a budeš dušu dávať (Ž. 24)

suchý trň bez listia *suchý trň* za plotom (Ž. 24)

ubudlo chleba nám *ubudlo* nácie (Ž. 50)

nemožno zahodiť nemožno zaprieť ťa (Ž. 52)

Sám budeš sám a sám silný a zradený (P. 75)

Letí náš život *letí* ako páperie (P. 80).

Opakovanie celých veršov, obsahujúcich samostatný motív, môže byť:

a) pravidelné, ak verš (motív) opakuje sa na tom istom mieste v strofe (odseku);

b) nepravidelné.

V oboch prípadoch básnik zdôrazňuje myšlienku tým, že ju viac ráz pripomína čitateľovi. Sem patrí aj refrén, ktorý popri významovej dôležitosti má funkciu zvukovo-hudobnú.

Pravidelné opakovanie veršov v najčastejších kombináciách:

1. Prvý verš opakuje sa vo všetkých strofách (odsekoch) pravidelne ako refrén v básničke „Za horami, za dolami...“ (T. ď. o. 63), v „Tieňohre“ (B. 9) a i.

2. Druhý a piaty verš pravidelne sa opakuje vo všetkých strofách básne „Fontána Trevi“ (K. r. 32—33), podobne vo

„Vlakoch“ (O. k. 28—29), lenže tu druhý verš, opakujúci sa ako piaty, nie je vo všetkých strofách ten istý.

3. Tretí verš rovnako sa opakuje vo všetkých strofách v „Ostrave“ (K. r. 59—60), v básni „Divé husi nad Seinou“ (L. 23) a pod.

4. Tretí a piaty verš, resp. štvrtý a šiesty, opakuje sa: „Smutná je naša zahrada...“ (T. d. o. 53), „Nebom sa tiahnu mrákavy...“ (T. d. o. 57—58) a i.

Nepravidelne opakuje sa verš pre významový dôraz na príklad v „Slovenskej bukolike“ (B. 123—127), kde sa opakujú verše „koľko razy“ a „som pútaný“; podobné opakovanie nájdeme v „Zádušnej omši“ (V. 102—106) a i.

Nepravidelne môže sa pre dôraz opakovať aj *dvojveršie*: V básni „Nedopísaný verš“ (V. 9—11) týmto spôsobom sa zdôrazňuje dvojveršie:

Hľadala prepelica miesto
miesto suché, bezpečné a teplé.

Motív prechodí zo strofy do strofy (z odseku do odseku): „Kotvou do srdca“ (B. 108—110), „Kulminácia“ (V. 62—63) a i.

Refrén v posledných veršoch strofy: „Balada letného dňa“ (T. d. o. 38—39), „Pieseň“ (O. k. 8), „Spoved' v Santa Maria Maggiore“ (K. r. 34—35), „Sbohom, Montmartre“ (L. 29), „Mátohy“ (B. 24—25), „Armáda“ (V. 86), „Doslov“ z cyklu Slzy (Ž. 79—82), „Vigília pri Dunaji“ (II. V. 92—94) a i.

Opakovanie celých strof. Prvá strofa opakuje sa ako posledná: „Torzo“ (P. h. 12—13), „Cupido z mramora“ (P. h. 31—33), „Slovenská jeseň 1938“ (V. 20—21), „Takto by hovoril Hlinka“ (V. 33—35), alebo aj uprostred a na konci v básni „Zima na dedine“ (T. d. o. 43). Okrem prvej aj iná strofa zopakuje sa na konci básne, napríklad druhá v „Harlekýne“ (P. h. 38—39).

V opakovaní strof — podobne ako v epickom opakovaní vôbec — je veľká rozmanitosť.

2. Rozkladanie výrazov.

Psychologický základ rozkladania slovných výrazov je v tom, že predstavu nevyjadrujeme jej obyčajným slovným označením, ale rozkladáme ju na časti a označíme ich zodpovedajúcimi slovami. Týmto spôsobom zdôrazňujeme a približujeme si základnú predstavu, robiac ju názornejšou. Miesto

jediného slova dostávame tak spojenie viac slov, ktoré sú však výrazovým prostriedkom iba jednej základnej predstavy. Rozložený slovný výraz je typickým príkladom výrazovej obšírnosti. V básnickej reči diktuje si ju aj rytmus.

V Beniakovkej básnickej reči rozložené výrazy sú obľúbeným výrazovým prostriedkom. Ale básnik netvorí ich zo snahy po konkrétnosti a srozumiteľnosti. U Beniaka zastieranie a šero majú zvyšovať umelecký účinok diela, aby objaviteľská radosť čitateľa bola tým väčšia. Preto sú skôr dôsledkom celkového epického charakteru jeho diel; ako bohatšie výrazy majú potrebnými slabikami zapíňať metrickú schému verša.

Najčastejšie druhy rozložených výrazov u Beniaka:

1. Predstava sa rozkladá na dva krajné body, ktoré sú v kontrastnom pomere. Slovo *vždy* v hovorovej a ľudovej reči povieme názornejšie a konkrétnejšie *vo dne v noci*. Miesto *odvšadiaľ* konkretizujeme *shora i zdola* alebo *zprava i zľava*. V ľudovom jazyku toto spojenie býva často asyndetické (bez spojky). Podobným spôsobom vznikly spojenia *od a do zet*, *byť alfou a omegou*, t. j. začiatkom i koncom a i.

Tento spôsob rozkladania výrazu je u Beniaka dosť častý. Príklady:

Od Visly k Seine

volajú nocou divé husi (K. r. 15)

z prava i z ľava (sic)

pohly sa vozy válečníkov ťažké (K. r. 41)

prevedie sám ho *cez púšť a vodu* (K. r. 45)

Hory, dolý v daždi (P. h. 42)

Na penkách našej nádeje *večer i ráno*

kolíšu sa sruby (B. 26)

Či nebolia nás rany tieto *od západu až k východu* (V. 57)

Padnúť nech padnem dvakrát,

smrťou i životom (II. V. 33)

Až bude *tam chlap, tu chlap* (II. V. 34)

Jedna je láska, ktorá platí *od kolisky až do hrobu* (II. V. 46)

Prítok a odtok. Smrť a krštenie. (II. V. 66)

volajú *výsosti* a volá *hlbka temna* (Ž. 12)

ja svet som pre seba *pár nepár deň a noc* (Ž. 23)

Dni a noci reve v strašných bolestiach (Ž. 62)

Márne je všetko nech ma vidí *nebo zem* (P. 108)

.... Pán je ten čo *dal a vzal* (P. 110).

2. *Typ rozložených slovných výrazov* spočíva v tom, že základná predstava rozloží sa na časti, z ktorých neuvádzajú sa všetky. Básnik vyberá si tie, ktoré usmerňujú celý výraz so stránky významovej, emocionálnej, zriedkavejšie i hudobnej. Tento spôsob výrazovej obšírnosti je u Beniaka najčastejší zpomedzi troch tu uvádzaných typov. Oblubuje si ho preto, lebo vo vymenúvaní častí základnej predstavy nič ho neobmedzuje. Kým pri výrazoch prvého typu musí sa obmedzovať len na krajné (kontrastné) body, ktorých počet (dva) je pevný, zatiaľ pri druhom type počet členov je takmer neobmedzený a fantázia má tu väčšie pole pôsobnosti. Príklady:

*dobrák aj intrikán,
sedliaci, kupci, páni
klopú na mocné brány* (K. r. 26)

*Za rozvrat rodiny,
za vychladnuté krby,
za oslepnutie barda,
nech trasie sa
starý Vysievač rovinný* (K. r. 65—66)

*prichádza na nás psi mráz,
mizina a máre* (B. 26)

Podme všetci, ... z dedín a miest, z ulíc a humien (V. 66)

*Iste padol do rúk zbojníkov, lebo má ranu na hlave, má
rany na bokoch a má rany na nohách* (V. 68—69)

bude rásť oliva, koreň, blen, horčic kvas (V. 88)

povedzte národy Angličan Rus Nemec (Ž. 19)

ja tvoje páža som tetiva i luk (Ž. 24)

*bili sme sa krídlami a v temnej zlosti,
v povetrí, na zemi a v podsvetí* (Ž. 86)

*Mali sme radi ho, lež keď nás trýznil,
na zemi, pod vodou a na veži* (Ž. 90)

*už nebudeme volať hostov nesýtych,
dost nás je žencov, hájnikov a oráčov* (II. V. 7)

už všetko láme sa: kosti i meč i lože. (II. V. 39)

Miloval si otčinu jej synov i dcéry tobôž (II. V. 50)

*Obete naše sú a naša krv,
naš chválospev a naše žalmy v chráme.* (II. V. 67)

*.... ešte stráži Boh
pravdu našu a chlieb, i hoviadka, i čelaď,
mestá i dediny, ...* (II. V. 71)

nič nie je mojím z týchto statkov sveta,
 iba čo zrak pije
 a duch vníma,
 čo je vospolné všetkým
 sestrám* mojím a bratom,
povetrie slovenské,
hory a doliny slovenské,
dediny a mestá,
fabriky, bane a mlyny,
turbíny a elektrina (II. V. 84)

všetko je pominuteľné,
detský plač zo sna,
i matkin úsmev,
hrkútajúci čas holubov,
voňavým dažďom zaplavená dúha,
hlas pastierskej trúby,
i náhly pleskot dverí
v hoteli Alcron,
 všetko je pominuteľné (P. 17—18)

Nech trúbi *saxofon* a *klarinet*
 Nech víri *kastanet* a *zvončeky* (P. 36)

Nebudem nikdy hosťom jeho kráľovny
 Kam chodia *princi biskupi* a *baróni* (P. 80).

3. *Spôsob rozkladania slovných výrazov je v Beniakovej básnickej reči dosť zriedkavý.* Ľudový jazyk ho takmer nepozná. Jeho základ je v tom, že predstavu rozvádzame celou vetou. Nejde tu o nijakú tautologiu alebo o synonymické ozrejmovanie základnej predstavy. Práve naopak: obrys predstavy sa zastiera, presné jej tvary stávajú sa neurčitejšími. V rozvedenom výraze má fantázia čitateľa najväčšiu voľnosť; miesto konkrétnej predstavy, ktorú by sme mohli chápať len logickým rozumom, máme tu do činenia s básnickým obrazom, ktorý zaúčinkuje na našu fantáziu. V tom práve spočíva umelecký účinok obrazného rozvedeného výrazu. Príklady:

Možno však *ti, ktorí prežijú noc a budú zo tmy bežať*
 uvidia divy: (K. r. 38)

a nepovie ti, Bože, nepovie ti,
 kadiaľ k nám *cestu brať*. (P. h. 27)

Môj milý don Quijot, tam hore pod Kriváňom,
 kde hora *vyzváňa nociam a aeroplánom*,

bradu ti pokmásať vták iný doletel. (B. 30)

iba až príde čas čiesi hlavy mlátiť (Ž. 20)

Slovákom zahraničným,
za mňa, čo doma som

Ty za mňa prihovor sa (II. V. 33)

ovady zlé sú, najmä keď sa zmráka (II. V. 64)

Má počkať deň keď na mŕtvych sa spomína (P. 108).

Ján Chripko:

SEKUNDÁRNE INTERJEKCIE.

(Pokračovanie.)

2. Slovesné korene ako sekundárne interjekcie:

Dosiaľ sme uviedli plné slovesné tvary imperatívne, ktoré ustrnutím, zmeravením staly sa sekundárnymi interjekciami. Popri nich dosť časté sú sekundárne tvary interjekcionálne, ktoré majú za základ iba slovesný koreň. Východisko pre ne treba hľadať v interjekciách primárnych, od ktorých sa neskoršie vytvorilo sloveso. Tak napríklad od primárnej interjekcie *buch* vznikol neurčitkový tvar *buchnúť* 'urobiť buch', ktorý podľa kmeňotvornej neurčitkovej prípony patrí do II. triedy slovesnej, a to do vzoru *padnúť* a v tomto prípade koreň sa končí na spoluhlásku. Sem patrí tvaroslovne aj sloveso *kopnúť*. Takto si vysvetlíme, že koreň *kop-* začal sa užívať ako interjekcia po spôsobe primárnych interjekcií, ktoré si sekundárne, to jest neskoršie poutváraly slovesné tvary II. triedy na *-núť*. Výraz *kop!* je zjavne interjekcia sekundárna, keďže vznikol z normálneho slovesného tvaru *kopnúť*. Od interjekcionálneho tvaru *kop* v niektorých nárečiach sa ešte vytvoril aj tvar 1. osoby prítomného času *kopím* v pevnom spojení: Tak ťa *kopím* ... oproti tvarom prítomného času materného slovesa II. triedy *kopnúť*: *kopnem*.

Prakticky interjekcie primárne a sekundárne tejto skupiny sa vyrovnaly a dnes obidva typy majú slovesá jednakého zakončenia na *-núť*: pri type *buch-buchnúť* treba vychodiť z primárnej interjekcie *buch*, pri type *kopnúť-kop* zas z materného slovesa *kopnúť*, z ktorého bola utvorená sekundárna interjekcia *kop* podľa primárnych. So stanoviska synchronického rozdiel medzi nimi nie je vo význame³, lež so stanoviska diachronického, čo sa javí iba v tom, že typ *kopnúť-kop* nepatrí k slovesám, onomatopoickým od pôvodu. Obidvoch sa užíva pri rozprávani

³ J. M. Kořínek, Studie z oblasti onomatopoeje. Praha 1934, str. 4.

o minulosti, najmä keď chceme naznačiť rýchlosť deja, hodne ho oživiť, sprítomniť.

Pri niektorých slovesách veľmi ťažko rozhodovať, či ide o základ normálny alebo výrazne onomatopoický, najmä ak označujú do istej miery nejaký zvuk.

Interjekcia *chlop* má za základ sloveso *chlopnúť*, ktorého základ je síce onomatopoického pôvodu, ale silne prispôbený k domácomu habitu spoluhlások: *klep-klop>chlop*; ide tu o zmenu začiatočného *k>ch*: *klop>chlop*. Sloveso *chlopnúť* vo svojom pôvodnom význame „zavrieť“ je aj u Vajanského: vrátil sa (Wahrmann) dedič, a tu ho *chlopli* vo Viedni a Szilágyi dal ho eskortovať rovnako do Segedína (XII, 19). Interjekcia *chlop* zjavne zastupuje význam svojho základného slovesa *chlopnúť* vo vete: Ja som otvoril kôš... Myška ta hop a ja veko *chlop*, a už bola moja, už bola lapená (Urbk VIII, 113).

Podobná hláskoslovná zmena je aj pri interjekcii *chmat*, nakoľko materné sloveso *chmatnúť* s významom „prudko chytiť“ je v etymologickej súvislosti s koreňom *hmat*. Príklad u Hronského: sekerou už neudrel, aby štiepal. *Chmatol* ju na samom konci a uteká za deckom (I, 58). Taký význam si ponecháva aj interjekcia *chmat*: Ale i tu vlčisko... vyskočilo naňho (na psa) zpoza kriakov a *chmat!* už by ho nebolo popustilo z pazúrov, keby mu ešte v dobrý čas nebol ukázal päty (Dobš., Pov. VI³, 93).

Ten istý význam má aj interjekcia *chvat*, ktorej základom je sloveso *chvatnúť*; je tu súvis so slovesným koreňom *chyt-* a koreň *chvat-* je jeho dubletou. Doklad: O chvíľku pribehla k nemu hladná líška... Obchádza, obzerá, prikráda sa, a *chvat!* odtrhne mu (psovi) ucho! (Dobš., Pov. VI³, 94).

Interjekcia *pich* pochodí od slovesného tvaru *pichnúť*; doklad: Vytiahol nôž a *pich* ho pod rebro (úzus). Veľmi časté aj v detskej reči: Nonono chytiť ihlu, to *pich-pich-pich!* (úzus).

Slovesného pôvodu je aj interjekcia *šmyk* od slovesa *šmyknúť* s významom „urobiť rýchly, klzký pohyb po niečom“ a ňou sa označuje „rýchly pohyb“: Oficiér zastal a skríčal. Vojaci stiahli nohy, klopli pätami. Skríčal znova; pušky, všetky odrazu — *šmyk, šmyk* — už boli na pleciach (Ondrej, Zboj. ml. 112). Ale ako kročila, lavička sa prevalila... a ježibabsko *šmyk!* do vody po samé uši (Dobš., Pov. VI³, 12). Pred polnocou priletia tri kone a jeden pravo k plánke, začne sa otierať. Tu milý popelvár *šmyk!* — na neho sa sošuchne, za úzdu ho chyti (VII³, 48). Tu Janko schyti chytro nôž a *šmyk!* odrezal prasaťu nôžku (IX², 122).

So stránky etymologickej so *šmyk* súvisí aj interjekcia

72
72
*myk*⁴, ku ktorej je základné sloveso *myknúť*. Jeho význam zastupuje interjekcia *myk* vo vetách: Vyskočil a *myk* kufrík pod hlavu, aby mu vraj vyššie bolo (Taj. XIII, 110), A mesiačik svieti len, v stromoch šepcú vánky... nenajdu ho — šibal *myk!* oknom do komôrky (Hviezd. I³, 258), Keď stará ohava babsko prišla, s tou si už ľahko poradily: veľmi rýchlo všetky tri ju schvatly, a *myk* s ňou do pece (Dobš., Pov. VIII³, 98).

Slovesného pôvodu je ešte interjekcia *žmurk* od slovesa *žmurknúť*: On na ňu len *žmurk* a ona už vedela, čo má robiť (úzus), Ako vravím, kukám na chlapčisko a tu zrazu, *žmurk*, ona na mňa a usmeje sa (Kocúr, ročník XXII, č. 5, str. 52).

So stanoviská synchronického za sekundárne interjekcie, to jest odvodené od slovesa, možno pokladať aj tie, kde dnes už nie je zjavný prvotný onomatopoický základ, lebo v normálnej funkcii sémantickej prispôbil sa domácomu habitu jazyka⁵ a je z neho normálny základ všeslovanský, prípadne indo-európsky.

Sem patrí napríklad interjekcia *prask*, ktorá má za základ sloveso *prasknúť*. Doklad: Janko pochyti kušu a *prask!* odstrelil jastrabovi krýdlo (Dobš., Pov. VII³, 122). Takého významu je aj interjekcia *tresk*, ktorá je vlastne dubletou interjekcie *prask*: základné sloveso je *tresknúť*: Tak ho *tresknem* o zem, rozum mu vyletí! (Ondrej., Zbojn. ml. 108); jeho význam odráža sa aj v interjekcii *tresk* „silne uderiť“: pušky sňaly sa s pliec, naklonily, zdvihly k lícam — *tresk!* (Ondrej., Zbojn. ml. 112), Vozárske koleso rozbehlo sa a *tresk* do ľahšieho, že toto priam sa rozsypalo (Dobš., Pov. V⁴, 58).

Medzi sekundárne, nepôvodné interjekcie možno zaradiť aj interjekciu *muk*, ktorá býva v spojení *ani muk*: Ondrichová konečne sľúbila. „Ale o mne *ani muk!*“ doložila (Vaj. I., 148). Základné sloveso je *muknúť*: „Viac *ani nemuknem*“, zakončil kaplán veľmi živý rozhovor (Blaho, Slabí 142).

Pre rozšírený slovanský koreň možno ešte sem zaradiť interjekciu *puk*⁶ s významom, označujúcim zvuk, ktorý sa ozýva pri násilnom roztrhnutí, udretí ap., aký je v maternom slovese *puknúť*: Trhnem kabátom — kabát *pukol* (Kuk. X, 40), „Pekná dievka, veľmi pekná dievka“, *pukol* prstami (Kuk. XXI, 111).

⁴ I pri slovenskom kmeni *šmyk-* treba vychodiť zo slovanskej etymologie *smyk-* a k nej je dubleta *myk-* (Porov. Jozef Holub, Stručný slovník etymologický jazyka čsl.², str. 262).

⁵ J. M. Kořínek, I. c. 8.

⁶ Za koreň sa predpokladá onomatopoický základ **pu-*, ktorý po rozštiepení so stránky sémantickej stal sa základom normálnych slov, ako je napríklad podstatné meno *puk* a sloveso *pučať* ap. (Porov. Josef Holub, I. c. 229).

Doklad pri interjekcii *puk*: Len to raz boháča domrzelo, pochytil kyjanicu, a *puk* prasa po čele. Hneď sprplilo sa v prachu a bolo po ňom (Dobš., Pov. VI³, 62).

Teda prakticky i teoreticky za sekundárne, za nepravé interjekcie tohto typu možno pokladať také interjekcionálne tvary, pri ktorých základ materného slovesa je normálny alebo ich onomatopoický základ je indoeuropský, prípadne všeslovanský, ktorý sa na svojej výraznosti oslabil a prestal byť výrazný. Naproti tomu pri interjekciách pôvodných, primárnych onomatopoický základ je stále dobre výrazný a zjavný, najmä pri samej interjekcii ako takej, ktorej výraznosť sa neoslabila ani v slovesách, od nej odvodených. V porovnaní s predošlými sekundárnymi interjekciami máme na mysli interjekcie, ktorými sa označuje „prudký, rýchly pohyb“ a svoju činnosť tiež vyjadrujú slovesom na -*núť*. Napríklad interjekcia *hrk* má význam slovesa *hrknúť* „padnúť“: Gazda schoval hárok medzi písma do almarky a kľúčik *hrk* do „žabky“-peňaženky (Taj. XIII, 8);

interjekcia *hup* so svojím slovesom *hupnúť* „spustiť sa dolu“: Pozrú na seba a náhle voz stíši — *hup*, už sú i dolu (Ráz., Svety I², 23), On *hup!* skočí do hrobu, a ona *such!* za ním svoj batôžok (Dobš., Pov. VI³, 33);

interjekcia *such* so svojím slovesom *suchnúť* označuje vôbec prudký pohyb, smerujúci dnu, do niečoho: gazda by ju nejakto radostne nevítal. „Nebude doma, bude u kováča“, myslí si — a *such!* už je v pitvore (Kuk. II⁴, 94), Ja som mu zasa bez rozmyslu prisvedčila ... A tu už i *such!* letela von oblokom na dvor hubka (Šolt. III, 136), Pritlačila kľučku a *such!* už bola dnu (Dobš., Pov. I³, 8), Poznala si svojho popelvára ... Vyšuchla sa družbovi zpod pazuchy, a *such* — už bola pri svojom milom popelvárovi (II, 13);

hodne výraznou primárnou interjekciou je *fling* v spojení *fling mu zaucho* (úzus). Je k nej utvorené aj sloveso *flingnúť*, ktoré zachytil aj Rázus: Nech ti otec jednu *flingne*, aký bol nazoštený, zuby ti vyletia (Maroško² 168).

(Pokračovanie.)

POZNÁMKY A ZPRÁVY.

Priezviská *Blaško* a *Blaškovič*.

Na východnom Slovensku rozšírené je priezvisko *Blaško*, ktoré ľud proti slovenskému pravopisu píše s konsonantom š. Toto priezvisko vzniklo z krstného mena *Blažej*, v ktorom ž zreteľne počuť.

Z úradnej formy *Blažej* vzniklo hypokoristické krstné meno *Blažo*¹ a z neho deminutívne hypokoristické krstné meno *Blažko*. Toto krstné meno stalo sa časom priezviskom. Keďže si tu mnohí nositelia tohto priezviska neuvedomujú jeho pôvod, píšú si svoje priezvisko nesprávne s konsonantom š.²

Podobne mnohí pravopisne chybné píšú priezvisko *Blaškovič* s konsonantom š.³ Toto priezvisko vzniklo z hypokoristickej deminutívnej formy *Blažko* sufixom *-ovič*, teda *Blažk(o) + ovič > Blaškovič*. O vzniku priezviska na *-ovič* písala už Slovenská reč v minulých ročníkoch (SR IX, 289; X, 214). Nositelia vyššie uvedených dvoch priezvisk, ak chcú si písať svoje priezviská spisovne správne, môžu si ich písať iba vo forme *Blažko* a *Blaškovič*. sm.

Priezvisko *Hlôška*.

Na strednom Slovensku je časté priezvisko *Hlôška*⁴ a jeho nositelia píšú si ho s konsonantom š, čo nie je správne so stanoviska etymologie. Základ tohto priezviska je v obecnom substantíve *hloh* a od neho riadna deminutívna forma je *hlôžik*. Obmenením deminutívnej formy *hlôžik* sufixom *-ka* možno vyložiť formu priezviska *Hlôžka*, teda *hlôž(ik) + ka > Hlôžka > Hlôška*. V slovenčine pri odvodzovaní slov spoluhláska *h* mäkkí sa v ž, napr.: *breh-pobrežie*, *Boh-boží*, *osoh-osožný* ap. Odporúčame teda nositeľom tohto priezviska, aby si ho písali s konsonantom ž, lebo iba v takejto forme vyhovuje pravopisnému systému spisovnej slovenčiny. sm.

Upozornenie redakcie. — Priezviská chápeme ako vlastné podstatné mená a tak ich všeobecne netreba podriaďiť etymologickému pravopisu obecných podstatných mien. Veď máme priezviská aj s nárečovými formami a nimi nehýbeme, neupravujeme ich so stránky hláskovej, napríklad: *Mečár*, *Klúvák*, *Kresák*, *Sedlák* ap. Tým ešte skôr netreba sa zastavovať pri fonetickom zapisovaní priezvisk. Foneticky si píše svoje meno aj riaditeľ obchodnej akadémie v Trenčíne Bruno *Ripka* miesto etymologického tvaru *Rybka*, kde je okrem spodoby spoluhlások *-pk- < -bk-* ešte aj mäkké *-i-* miesto etymologického *-y-*.

Podobne pri formách priezvisk *Blažko*, *Blaškovič* a *Hlôška*, kde ide len o spodobu spoluhláskovej skupiny *žk — šk*, netreba vidieť nijakú chybu v tom, že sú písané foneticky, a nie pravopisným systémom spisovnej slovenčiny. Pri priezviskách bývajú rozličné ústupky pred platným pravopisným systémom aj v iných jazykoch, najmä v historických priezviskách, napr. v nemeckom *Goethe*, vo francúzskom *Estoile* oproti apelatívu *étoile* ap. Slovom, v priezviskách sa pripúšťa nielen nárečový tvar, ale aj fonetický zápis.

¹ Je aj také priezvisko, porov. Sborník Ministerstva školstva a národnej osvety I, 1941—1942, Bratislava 1942, str. 159.

² L. c. 75, 142.

³ L. c. 106, 122, 159, 313.

⁴ L. c. 160, 202.

nieť sebou = *nieť so sebou*. — Na pozadí živého jazykového úzu ako aj dnešného spisovného jazyka neobyčajne a čudne zneje v slovenčine výraz *nieť* || *donieť sebou*, to jest bez predložky *so*, ako napríklad u Joža Felixa vo vete: Dlh vyšetruval Gertrudine oči, a to oftalmoskopom, ktorý „sebou“ doniesol (Gide-Felix, Pastorálna symfonia 79). Na jeho jazykový cit iste tu zapôsobil česká výslovnosť, ktorá je skutočne „sebou“ i pri starom, obnovenom predložkovom výraze *s sebou* (porov. Pavel Váša a František Trávníček, Slovník jazyka českého II, str. 1356a). Z pôvodného inštrumentálneho tvaru zvratného zámena *sъ sebo* po zaniknutí tvrdého *ъ* ako nepárneho vznikol tvar *s,seb(ou)* a z neho splynutím dvoch jednakých sykavých hlások holý, bezpredložkový inštrumentálny tvar *sebou*, čo je celkom prirodzené, keďže medzi predložkou *s* a začiatočnou slabikou inštrumentálneho tvaru *se* nebolo vokalizovanej samohlásky, prípadne inej. Na rozdiel od češtiny v slovenčine nepárne tvrdé *ъ* dostalo sa do silnej pozície, čím sa záchránilo pred zaníkaním a vokalizovalo sa (porov. Bartek, Príspevok k dejinám slovenčiny, Trnava 1936, str. 73) vo všetkých slovenských nárečiach, napríklad v stredných vo fonetickej forme *zo sebou*, na východe a západe *ze sebu* zo staršieho predpokladaného *ze sebú*. Vplyv českej spisovnej reči v tejto forme má stopy aj u štúrovcov, napríklad u básnika Jána Bottu, hoci ináč jeho reč je rázovitá, slovenská; no možno, že tu vo verši je to aj „licencia poetica“: On (vietor) *sebou* nesie deti sokolie, | nesie, nesie — ku šibení (Spevy z r. 1880, str. 6); u Kalinčiaka: ale doniesol *sebou* prosapial... pečatou zaopatrený a preukázal, že je zemän (Povesti Jána Kalinčiaka II, str. 25 — z r. 1871), no v novom vydaní spojenie: *doniesol sebou* je opravené na: *doniesol so sebou* (Kal. II³, 23).

V novej slovenskej spisbe zpravidla sa uplatňuje slovenská, predošlá forma *so sebou* nielen pri slovese *nieť*, lež pri všetkých ostatných slovesách, ktoré sa viažu s predložkou *so*, ako *brať*, *pojať*, *vliecť*, *volať*, *vziať* ap. Príklady: Hlavaj nevedel, načo (notár) bral *so sebou* psa (Urban, Ž. b.³ 286), Brával ma *so sebou*, keď išiel na jarmok (Kuk. I, 143 — 1910), Matka pojala ma *so sebou* na pohreb a viedla ma za ruku (Kalina I, 22), ak sa... nenaučí skladať písmeny... nepôjde s nami k starému apovi... pojmem *so sebou* iba Elenku (Šolt. III, 236), Bolo mu jasné, že tragikou každého reformátora... je to, že starých ľudí, ľudí včerajška vlečie *so sebou* (Gašpar, Červ. kor. 22 — MS 1936), Mária... sberajúc sa do záhrady za dedinu, prišla ju volať *so sebou* (Timrava V, 38 — 1929) ap. Doklad z Hronského: mal som dve matky... Jedna porodila ma a nepojala *sebou*, keď odchádzala (Žltý dom 186) s výrazom *pojať sebou* miesto: *pojať so sebou* možno si vysvetliť u autora neuvedomelým vplyvom češtiny, ako si ho vysvetľujeme u Joža Felixa.

jv.

staviť sa, *zastaviť sa* a *ohlásiť sa*. — Tvar základného slovesa *staviť sa* udržuje sa v slovenskej reči najmä vo význame „urobiť

stávkou', v plnom výraze *staviť sa o voľačo s voľakým*. Pri iných svojich významoch základný tvar slovesa *staviť sa* stáva sa do istej miery archaickým, prípadne zriedkavejšie užívaným, ako aj napríklad vo význame 'zájsť k voľakomu na chvíľu, na krátku návštevu'. Odzrkadľuje sa to najmä pri porovnaní Bernolákovho Slowára so Slovenským frazeologickým slovníkom Petra Tvrdeho, ktorý zpomína viacerých prvotných významov, zaznačených u A. Bernoláka, uvádza iba jediný význam vo spojení: *staviť sa o niečo s niečím*. Takto ako archaizmus, ale nie ako čechizmus treba chápať toto základné sloveso aj vo význame 'zájsť k voľakomu na chvíľku', a je častý u slovenských spisovateľov: Či sa na jarmoku *nestavíš?* (Taj. VIII, 12), „V kréme sa kdeaký-hocijaký *staviť*, padneš do zlého kamarátstva...“ (Tim. II, 174), S grošmi na „výživu“ vo vačku *staviť sa* síce v šenku, ale hneď aj odišiel (Blaho, Slabí 79), „*Stavím sa* u krajičira, ktorý na predku býva“, (Vaj. II, 228), *Nestavil sa* nikde, iba pred otcovým domom (Dobš., Pov. IV, 72) ap. Takýto prvotný tvar *staviť sa* použil aj Jožo Felix vo svojom preklade: Včera, idúc zo Chaux-de-Fond, *staviť sa* u nás doktor Martins (Gide-Felix, Pastoralná symfónia 79). Bolo by len násilnosťou na jazyku, keby sme vyhýbali základnému tvaru *staviť sa* ako chybnému alebo zámerne ho nahrádzali složeným slovesným tvarom *zastaviť sa* vo výraze *zastaviť sa u voľakoho*; obidva tvary majú v slovenskom slovníku svoje miesto, lenže složený tvar *zastaviť sa u voľakoho* je výraznejší práve svojou predponou *za-*.

Okrem archaického tvaru *staviť sa* a druhotnej formy *zastaviť sa* v slovenčine máme ešte aj iné sloveso *ohlásiť sa*, ktoré vo figurálnom význame celkom odpovedá významu výrazu *staviť sa u voľakoho* a *zastaviť sa u voľakoho*: „Ďakovať Bohu, že ste zdraví — to je radosť! Bol by hneď popoludní prišiel, ale som sa *ohlásil* u Julky, a tí ma nechceli pustiť...“ (Kuk. II⁴, 214), „Poďte, rychtár, *ohlásime sa* u Samka.“ Rychtár slúchol a pojal i vicerychtára (Kuk. III², 16), Idúc domov, *ohlásila sa* vo dvore otcovom, ale tam bola izba zamknutá (Tim. II, 61), „Mamička... polihuje. Idem práve s knihami Jakubovičovi a *ohlásim sa* vo mlyne pri starej Hvezdárke, aby prišla k nej popoludní...“ (III, 16), pobrali sme sa cez Dlhú lúku, Muráň, Tisovec, kde sme sa *ohlásili* u rodičov profesora Lojku (Bod., Rozp. 38) ap.

Bolo by dobre, keby sa nezabúdalo ani na typické domáce sloveso *ohlásiť sa* vo význame výrazu *zastaviť sa u voľakoho*. jv.

piatočný a veľkopiatočný? — V Pravidlách sloven. pravopisu od podstatného mena *piatok* sú uvedené dvojaké tvary prídavného mena: *piatkový* a *piatočný*. Medzi nimi nebaďať nijakého podstatného významového rozdielu. Pravidlá tým, že tvar *piatkový* postavili na prvé miesto, dávajú v istom smysle prednosť tvaru *piatkový*. V tomto konajú správne, čo sa lepšie objasní, keď si všimneme tvar adjektíva *piatkový* v tvorení ostatných mien týždňa toho istého zakončenia na *-ok*. Podstatné meno *piatok* je utvorené od pôvodného menného tvaru radovej číslovky *pět* > *piat-* príponou *-k* > *-ok*: *pět(ь) + kь > piatok*, v západných nárečiach *pátek* s tvrdou výslov-

nosťou spoluhlásky *t* v slabike *-tek*. Podľa základu *piaty* podstatné meno predstavuje piaty deň v týždni, ktorý začíname pondelkom. Koncovku *-ok* má ešte druhý deň týždňa *utorok* a štvrtý deň *štvrtok*. Pri nich niet nijakých dvojakých tvarov v tvorení prídavného mena a majú iba jednu formu na *-ový*: *utorkový*, *štvrtkový*, napríklad: V *utorkovej Slovenskej pravde* to bolo (úzus), V *štvrtkovom čísle Slováka* tohto týždňa boli zaujímavosti (úzus). Podľa týchto foriem príde uplatňovať v spisovnej reči aj formu *piatkový*, ktorá s formami *utorkový* a *štvrtkový* tvorí systémový celok v tvorení týchto mien týždňa. Forma *piatočný* nateraz, so stanoviska synchronického prejavuje sa ako analogická podľa českého tvaru prídavného mena *páteční*. Porov. tu názov Nerudovej sbierky: *Zpěvy páteční*. Aj pri západoslovenskom tvare *pátek*, ktorý sa srovnáva s českým spisovným tvarom, je tvar prídavného mena s koncovkou *-ový*: *pátkový*.

V slovenčine tvar s kratšou koncovkou *-ný*: *piatočný*, ktorou sa zväčša označujú staršie formy najmä v dubletách, nemá svoje opodstatnenie, lebo 1. v slovenských nárečiach, pokiaľ sa dá zistiť,ývajú iba formy s koncovkou *-ový*: *piatkový* — *pátkový*; 2. medzi formou *piatkový* a *piatočný* niet významového rozdielu, ani iného, aký je napríklad v dvojici tohto typu: *večný* (Boh) — *vekový* rozdiel, *korunný* (princ) — *korunová* marka ap. (SR VI, 134).

Podľa tvaru *piatkový* príde používať aj tvar prídavného mena *veľkopiatkový* od podstatného mena *Veľký piatok*. Pri forme adjektíva *veľkopiatočný* ešte viac možno predpokladať vplyv cirkevnej češtiny, ako pri samom adjektíve *piatkový*.

Teda ponechávať dvojaké adjektívne tvary *piatkový* a *piatočný* od podstatného mena *piatok* nie je potrebné z nijakého dôvodu, postačí iba tvar *piatkový*, ktorý dobre zapadá do systému tvorenia ostatných dvoch foriem prídavných mien *utorkový* a *štvrtkový*. Takto patrí tvar *piatkový* aj do vety: Aj „piatočná“ Slovenská pravda pri-niesla (Národné noviny zo dňa 11. apríla 1944, str. 1 d) m. *piatková Slovenská pravda*.

izbený a *izbový*. — Naproti nepotrebným a zato chybným dvojakým tvarom *piatkový* a *piatočný* od podstatného mena *piatok* sú dvojité tvary prídavných mien pri podstatnom mene *izba*: *izbený* a *izbový*. Z nich Pravidlá sloven. pravopisu uviedly iba mladšiu formu na *-ový*: *izbový*, čím nevdojak tu zaviniły istý chaos najmä u takých, ktorí sa domnievajú, že v Pravidlách je zaznamenaný celý poklad jazyka slovenského; ak slovo nenachodia v Pravidlách, tak ho ani nepoužívajú v tej domnienke, že je chybné. Týmto sa vysvetlí aj mechanické nahradzovanie formy *izbený* formou *izbový*, hoci medzi nimi je zreteľný významový rozdiel, na ktorý bola už dávnejšie poukázala SR (VI, 134) na príklade týchto dvojíc: *izbené dvere* (Kuk. I', 151) — *izbové väzenie* (Vaj. VI', 176), *trojizbové bývanie* (úz.). V tomto prípade ide zjavne o dvojité tvary prídavných mien na *-ný*, *-ený* a *-ový*, kde tvar *izbený* má svoje opodstatnenie, keďže zastáva so stránky významovej osobitnú, rozdielnu funkciu od formy *izbový*. Ináče forma *izbený* je všeobecne živá v jazyku, teda nevyznieva

archaicky na spôsob tých adjektívnych tvarov, pri ktorých forma na -ný ako archaická alebo odumretá dostala náhradnú, novšiu formu na -ový, ako sa to javí najmä pri porovnaní s češtinou v týchto tvaroch prídavných mien: sloven. *omšové rúcho* — čes. *mešní roucho*, *ľanový* — *lněný*, *žalúdkové krče* — *žaludeční křeče*, *pupková šňóra* — *pupční šňůra*, *piatkové noviny* — *Zpěvy páteční* (Neruda) ap. (SR VI, 135).

Všeobecne tvary prídavných mien na -ený majú v slovenčine pevné postavenie oproti -ný a nearchaizujú sa, napríklad: *drevo* — *drevený*, *drôt* — *drôtený*, *guma* — *gumený*, *ovos* — *ovsený*, *slama* — *slamený* ap. a tak ani adj. *izbený* od *izba*: pred *izbenými dverami* (Šolt. I², 68), *izbené dvere* (Hron., Podpol. rozprávky 106), zaklopala na *dvere izbené* (Vans. I, 221), Bř-bř-bř vretienie po *izbenom rynku!* (Hviezd. III, 280) ap. Takto nebolo treba hýbať adj. *izbený* ani v spojení *izbené kvetiny* a v iných podobných, ako napríklad v článku *Jarné starosti s kvetmi* Margity Čejkovej, uverejnenom v Gardistovi zo dňa 16. IV. 1944, str. 12.

Slová na -ište. — Ešte aj teraz sa udržiava mýlka, ako by slová na -ište neboli dobré slovenské a mali by sme ich vonkoncom nahradzovať tvarmi na -isko, ako je tomu v poľštine (SR IV, 256). V slovenčine obidve zakončenia majú miesto, lenže bolo by potrebné ich funkciu presnejšie vymedziť; formy so zakončením na -ište bývajú v starších miestnych názvoch, napríklad *Kostolište* (Turiec), *Hradište* (Novohrad) ap. Zato nemožno uznať za správne ani tvrdenie istého milovníka dobrej slovenčiny, že „tiež nie je dobré *hradište*, ale *hradisko*“. Takto je správne aj *hradištná* kultúra, a nie „*hradisková*“. Koncovka -isko v slovenčine má teraz hlavne funkciu augmentatívnu, zväčšujúcu, napríklad: *listisko*, *bravisko*, *chlapčisko* ap. Toto všetko ešte čaká na dôkladnejšie spracovanie.

spojítka? — Za podstatné meno *spojítka* v slovenčine lepšie sa vidí používať podstatné meno *spojivo*, tvorené príponou -ivo, ako *spájadlo*, pri ktorom cítiť ešte čerstvý, celkom novoutvorený tvar. Tvar *spojivo* je známy v spisovnej reči a patrí do systémovej skupiny slov typu *hnojivo*, *steliivo*, *strelivo* ap. Ním sa tiež vyjadruje *účel* ako aj pri tvaroch s príponou -ák a -dlo, lenže pri nich ide skorej o *subjekt* pri vykonávaní činnosti, kým tu o *objekt*, to jest len o označenie, že tá vec trpne na voľačo slúži. Slovo *spájadlo* patrilo by už k inému maternému slovesu, iteratívu *spájať*. Niekoľko dokladov na tvar *spojivo* z literatúry: Bolest' rozluky... nám je *spojivom* s našimi zvečnelými (Šolt. III, 276), „... Ty to musíš pochopiť, brat zo Štúrovej rodiny. Ja tiež budem hľadiť najst' *spojivo* na poli výchovy. Presadíme Štepticu na Slovensko i s jej pestovateľkou. Vidiš, ona bude ideálne *spojivo*...“ (Kuk. XVII, 113), (Hviezdoslavove Letorosty) majú vnútorné *spojivo*: žiaľ a hnev (Vaj. XVII, 128).

Rediguje ANTON JÁNOŠÍK s JOZEFOM ŠKULTÉTÝM.
Vydanie Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine.
Tlačí Neografia, úč. spol. v Turčianskom Sv. Martine.